

LITERATURA

Lipský, Z., Weber, M., Stroblová, L. a kol. (2013): Současnost a vize krajiny Novodvorska a Žehušicka ve středních Čechách. Karolinum, Praha, 406 s. ISBN 978-80-246-2075-6.

Zdeněk Lipský se dlouhodobě zabývá vývojem krajiny a svoji badatelskou pozornost směřuje především na proměny krajiny v posledních 20 letech. Jako ideální studijní materiál pro tento typ výzkumu posloužila jemu a celému výzkumnému týmu intenzivně využívaná zemědělská krajina středního Polabí v okolí Žehušic a Nových Dvorů. Výsledky dlouholetého výzkumu jsou nyní předloženy odborné i laické veřejnosti v úctyhodné publikaci „Současnost a vize krajiny Novohradska a Žehušicka ve středních Čechách“.

Struktura knihy vychází z idiografického pojetí geografie. Autoři v souladu s tímto konceptem věnují značnou pozornost nejen analýze současného stavu krajiny a jejích jednotlivých složek, ale hodnotí, byť vzhledem ke složení týmu méně obsáhle, i složky socioekonomického prostředí. Analyzují také rozvojové předpoklady venkovských obcí, ležících v poměrně úzce vymezeném regionu. Cíle práce nebo případné výzkumné otázky, které chtějí autoři řešit, nejsou v textu výslovně uvedeny, ale z úvodu práce i z řazení jednotlivých kapitol explicitně vyplývají. Autoři se pokoušejí formulovat strategický dokument, který by mohl být podkladem např. pro zpracování územních plánů obcí, pro pozemkové úpravy i další koncepční dokumenty rozvoje krajiny.

Sledované území o rozloze 113 km² se skládá celkem z 15 obcí a 21 katastrálních území. Vymezení objektu sledování vychází ze zaměření výzkumu především na složky přírodního prostředí a hodnocení krajiny. Sledovaný mikroregion se řadí k homogenním regionům, kde jádro území tvoří komponovaná krajina, která byla vytvořena předcházejícími generacemi na žehušickém a novodvorském panství. Sociálněekonomické vazby, především mezi řešeným územím, Kolínem a Kutnou Horou, tak nejsou v práci, až na drobné výjimky, uvažovány, byť se pochopitelně také zprostředkovaně podílejí na tváři moderní krajiny.

Analýza přírodních poměrů je provedena, pokud mohu posoudit vzhledem ke svému odbornému zaměření, velmi podrobně, a to především na základě vlastních měření, pozorování nebo terénního výzkumu v řešeném regionu. Jednotlivé dílčí subkapitoly jsou precizně zpracovány a dílčí postupy nebo způsoby hodnocení jsou dobře a srozumitelně popsány. Přesto v celé obsáhlé kapitole, která mapuje přírodní podmínky, postrádám zobecňující závěry nebo výstupy, které by upozornily na důsledky či dopady konkrétního hodnocení složek přírodního prostředí na krajinu jako celek, její hodnoty, případně její degradaci. Dobře je to patrné například v subkapitole Ochrana přírody a krajiny, kde by kromě seznamu památných stromů bylo velmi účelné zmínit i význam těchto

prvků krajiny například pro budování identity obyvatel s místem, případně posoudit např. urbanistický, krajinotvorný či sakrální význam památných stromů. Stejně tak část věnovaná územnímu systému ekologické stability se omezuje jen na popis vymezených regionálních a lokálních systémů, v textu chybí kritické zhodnocení jednotlivých tras biokoridorů a jejich dopad na rozvoj obcí nebo například na prostupnost krajiny. Některé negativní jevy složek přírodního prostředí jsou ale obsahem další části textu v kapitole Stav životního prostředí a negativní jevy v současné krajině.

Druhou, hlavní částí je analýza kulturně společenských hodnot území. Autoři se velmi podrobně seznámili s jednotlivými objekty zapsanými v seznamu nemovitých kulturních památek i s dalšími významnými objekty a lokalitami v regionu, ale převažující popisný charakter práce neumožňuje zachování určitého odstupu a zhodnocení celkového významu sledovaných objektů pro tvorbu krajiny i pro vytváření lokálních společenství, které krajinu užívají. Určitý stupeň shrnutí přináší kapitola Analýza estetiky a kompozice krajiny, zde kladné nebo záporné hodnocení krajinných dominant umožňuje alespoň základní obecnější pohled na sledované území.

Analýza socioekonomického prostředí v regionu vychází ze standardních datových zdrojů typických pro tento typ textů. Za přínosné považují především hodnocení socioekonomických podmínek obyvateli zájmového území, vycházející z výsledků anketárního šetření provedeného mezi rodiči žáků místních základních škol. S výhradou, že touto formou je oslovena prakticky pouze jedna generace obyvatel regionu, lze výsledky získané od 254 respondentů považovat za dostatečně reprezentativní. Za překvapivé při vyhodnocení anketárního šetření považují tvrzení, že největší nedůvěra panuje k institucím samosprávy. To je možné uvést pravděpodobně v kontextu srovnání s dalšími lokálními autoritami (škola), ale nikoliv v kontextu celkového hodnocení orgánů veřejné správy, které dlouhodobě vykazují naopak největší důvěru mezi obyvateli Česka. Je to v rozporu i s dalšími v knize publikovanými výsledky, například s ochotou podílet se na zvelebování obce nebo na společenských kulturních akcích, které se v místě konají.

Hospodářský potenciál řešeného území je zúžen na hodnocení lesního a vodního hospodářství a stav zemědělské výroby. Považoval bych za účelné, aby do hospodářského potenciálu byla zařazena i strukturovaná kapitola hodnotící zaměstnanost, počet pracovních příležitostí v jednotlivých obcích či struktura a rozsah poskytovaných služeb v regionu.

Stejně tak i kapitola Stav a rozvoj obcí je překvapivě stručná ve srovnání s předchozími částmi textu. Autoři se seznámili s rozvojovými plány obcí, zaznamenanými v územních plánech, dále hodnotí investice do technické infrastruktury. Zajímavým příspěvkem je v této části konfrontace rozvojových předpokladů podle územních plánů s existujícími záplavovými územími dvou největších toků. Rozvoj obcí je ale možné chápat v mnohem širším smyslu, především jako rozvoj místního společenství občanů a kvality života v místě. Chápu ale, že získat údaje o takto vnímaných předpokladech rozvoje je mnohem obtížnější a časově náročnější.

Za velmi pozitivní považují uspořádání jednotlivých dílen s obyvateli regionu, kde se autoři zaměřili na hodnocení charakteristik místní krajiny a na její SWOT analýzu. Bohužel text v této části knihy je, stejně jako i jinde, velmi

popisný, a čtenář tak nemá možnost se podrobněji seznámit s výsledky jednotlivých dílen. Výsledky nejsou konfrontovány ani s analytickými hodnoceními krajiny v předcházejících částech. Bylo by nesmírně zajímavé sledovat, zdali se hodnocení veřejnosti liší od závěrů expertního týmu, případně sledovat proč a v čem se liší nebo naopak shoduje. Oceňuji, že SWOT analýza řešeného území je zpracována širším týmem expertů (celkem 33 vyplněných hodnocení) a zpracovatelé se pokoušejí kvantifikovat míru shody jednotlivých expertů. Velké množství jednotlivých bodů SWOT je poněkud netradičně řazených podle dílčích analytických částí a nikoliv celkově za celý region. Tento přístup neumožňuje čtenáři dostatečně jasně uchopit silné, resp. slabé stránky regionu jako celku, ani vyhodnotit jeho příležitosti či hrozby. O shrnutí se pokouší závěrečná subkapitola této části publikace, ale autorům bych doporučil pokusit se s týmem zpracovatelů formulovat v bodech konsolidované (zobecněné) body SWOT analýzy a tak definovat hlavní předpoklady a problémy budoucího rozvoje.

Předpokládaným vrcholem celé práce je kapitola Variantní scénáře budoucího rozvoje krajiny. Autoři formulují v souladu se zvolenou metodikou čtyři odlišné scénáře vývoje a v bodech tyto scénáře specifikují. Za mimořádně přínosné považují především mapové průměty scénářů a lze jen litovat, že jsou v publikaci uvedeny v tak malém, obtížně čitelném pohledu. Tyto scénáře považuji za velmi významný přínos pro poznání (nejen sledovaného regionu) a domnívám se, že by bylo účelné jejich zdůvodnění, charakteristiky i mapové průměty zobrazit podrobněji, a tedy i čitelněji. Tento kritizovaný nedostatek však částečně nahrazují grafy a tabulky, které dosti názorně uvádějí změny jednotlivých sledovaných ploch podle navržených scénářů. Uplatnitelnost scénářů autoři testovali opět v rámci veřejného projednávání s celkem třiceti respondenty z řad místního obyvatelstva. Kromě tohoto nepochybně velmi důležitého kroku bych dále doporučil autorům i zhodnocení jednotlivých scénářů s ohledem na legislativně-technické podmínky a s ohledem na celkovou ekonomickou náročnost realizace jednotlivých scénářů. Autoři bezpochyby znají celou řadu příkladů, kdy zvolený scénář vývoje (nejen) krajiny se s ohledem na ekonomické a společenské podmínky dramaticky proměňuje.

Závěrečná kapitola Cílová charakteristika krajiny představuje pokus o formulaci strategického dokumentu pro konkrétní, v textu neuvedené uživatele území, a to na období budoucích 30 let. Bohužel tato část trpí charakterickým problémem obdobných dlouhodobých strategických dokumentů, velkou mírou obecnosti. Strategická část je opět koncipována do značné míry složkově, nikoliv podle skutečných obecných rozvojových cílů, například typu zlepšení kvality života v krajině nebo udržitelnosti rozvoje. Jako poněkud zavádějící lze označit také pojmenování jednotlivých částí strategického dokumentu, kdy v nejobecnější úrovni jsou uvedeny potenciály rozvoje, v další úrovni problémové okruhy, poté následují hlavní a dílčí strategické cíle. Z textu není zcela zřetelné, zdali mají autoři formulaci na mysli spíše odstranění stávajících problémů či přípravu strategie, která si klade za cíl udržet dosavadní rozvoj, nebo mají na mysli strategii, která je zaměřena na skutečnou principiální změnu a nastartování nového rozvoje krajiny a společnosti.

Považoval bych za velmi prospěšné, aby dílčí strategické cíle byly uvedeny nejen jako jednotlivá opatření, která je vhodné/nutné v území učinit, ale aby byly uvedeny i konkrétní subjekty, které jsou za tato opatření odpovědné, včetně

rozpracování jednotlivých kroků. Taková konkretizace je nutná jak u opatření typu Zlepšení hospodaření s kejdou, tak např. i u opatření Podpora tvorby místně specifických produktů.

V podrobných strategických dokumentech mikroregionálního rozvoje bývá zvykem, že u těchto opatření je uvedeno alespoň to, kdo je za realizaci opatření odpovědný, kdy (časová posloupnost) se má opatření realizovat a jaké jsou rámcové finanční nároky, případně i další doprovodné kroky k některým vybraným opatřením.

Celkově lze publikaci Současnost a vize krajiny Novodvorská a Žehušicka ve středních Čechách hodnotit jako další pokus o podrobnou analýzu současného stavu krajiny (a dalších složek společnosti) a návrh dalšího postupu při správě a využití krajiny. Práce je nepochybně velmi silná v analytickém hodnocení jednotlivých složek krajiny a v přesné a velmi podrobné analýze jednotlivých složek přírodního prostředí. V tomto ohledu bezpochyby představuje jeden z velmi kvalitních příkladů.

V rozsáhlé knize je vhodně zařazena velmi úctyhodná fotografická část, kde jsou na jednotlivých snímcích širokého okruhu spolupracovníků zachyceny jednotlivé sledované jevy. Stejně tak je publikace bohatě doplněna dobře čitelnými a názornými kartodiagramy a dalšími mapovými podklady i tabulkami zařazenými v textu. V textu dobře působí vložené boxy, ve kterých se autoři zaměřili na některé velmi konkrétní příklady nebo problémy v území, drobným nedostatkem je jejich chybějící seznam.

Lepší orientaci v textu by prospělo číslování jednotlivých kapitol a subkapitol a případné uvedení hlavních autorů u jednotlivých dílčích částí textu.

*Radim Perlín, Univerzita Karlova v Praze,
e-mail: radim.perlin@natur.cuni.cz*